

Ünite 6: Sayısal-Görsel Yaşam

Sayısallaşan Dünyamız

“Okumak” Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “Bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları seslendirmek veya düşünceyi anlamak” olarak tanımlanırken; diğer bir yandan da, yazının dışında kalan görsel malzemeyi de algılamak ve anlamlandırmaktır.

McLuhan, 1961 yılında kaleme aldığı “Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu” adlı eserinde iletişim teknolojilerinin algıyı nasıl değiştirdiğinden ve bunun sosyal oluşumlara etkilerinden söz eder.

Leonard Shlain ise, bir metnin satırlarını okurken beynin sol tarafının kullanıldığını, resimlere bakarken ise “okumanın” beynin sağ tarafıyla yapıldığını belirterek resim ve metnin okumadaki psikolojik farklılıklarından söz etmiştir.

Yazılı metin, yıllar boyu iletişimin ve fikir alışverişinin temel aracı olmuştur. Ancak XX. yüzyıldan itibaren başlayan görsel ağırlık yazının yanında yeni okuma biçimlerini de getirmiş ve devamında televizyon ile görüntünün gücü artarak yazının önüne geçmeye başlamıştır.

Günümüzde dijitalleşen (sayısallaşan) yazının yanında karşılaşılan binlerce mesaj görsel, sözel ve yazınsal olarak hayatımızın bir parçası halindedir.

Yazı, Alfabe ve İletişim

Yazı bilgiyi taşıyan kodlardır. Bu kodları taşıyan nesneler ise asırlar boyunca değişmiş, dönemin elverişli malzeme ve teknolojileri bilgiyi kodlar aracılığıyla iletmeye ve yaymaya farklı bedenlerde devam etmişlerdir.

BURADAYIM

Çivi yazısı, hiyeroglifler ve Çin yazısının ortak özelliği, sözleri ya da heceleri kaydetmek iken; Fenikelilerin MÖ 1500’lerde oluşturdukları yazı ise seslere işaretler oluşturulup, bunların dizinleri ile sözcükleri yazarak imleme temeline dayanmaktadır. Fenikelilerin gösterdiği bu gelişme; yazma eylemini, tüm insanlığın ortak hizmetine sunma adına en önemli gelişme ve insanlığın en önemli buluşlarından biridir.

İlk çağ kitabının geleneksel biçimi olan papirüs tomarının yerini MÖ II. ve IV. yüzyıllar arasında, gitgide, iç içe konan ve kırılarak birbirini izleyen formlar oluşturan “kodeks”in alması önemli bir değişim olarak görülürken; bu gelişme kitabın biçimi üzerinde etkili olmuş ve okuru fiziksel durumunu değiştirmek zorunda bırakmıştır.

VI. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar. Yunan ve Roma Uygarlığının klasik öğretileri bir tarafa atılmış, Hristiyan manastırı eğitim ve kültürün merkezi konumuna getirilmiş, bilgi saklama gereksinimi, “manuscript” adı verilen elyazmalarının çıkmasına neden olmuştur.

Kağıt, Baskı ve Matbaa

Tarihte kitabın yayılması adına en önemli gelişmelerden biri 1450’de Gutenberg-’in, tipografi tekniğini geliştirmesi olmuştur.

1400 yılında Avrupa’ya gelen kağıt, tipografi tekniği ile baskıya elverişli bir malzeme olması nedeniyle hızla parşömenin yerini almış ve çok sayıda kitabın çok daha pratik ve ekonomik şekilde üretilir hale gelmiştir. XV. yüzyılın kitap ticareti için büyük bir çıkış dönemi olmasını da sağlamıştır.

Yazı, insanoğluna zaman ve mekânın aşıldığı bir saklama, bulma ve belgeleme aracı vermiş; tipografik baskı ise yazılı iletişimin, çoğaltım ve ekonomisine büyük katkıda bulunmuştur. Bu önemli icat sonucunda, bilgi hızla yayılmış ve okur yazarlık artmıştır.

1450 ve 1455 yılları arasında basılan Gutenberg İncili. Avrupa’da oynar metal harflerle basılan ilk kitap olma özelliğini taşır.

XVI ve XVII. yüzyıllarda kitapların basım ve dağıtımının gelişimi ile kültürel patlama da kendini gösterdi ve baskının ulaşılabilir oluşu, aile basımevlerinin kurulmasına da olanak verdi.

XVIII. yüzyılın sonlarına doğru, kitapları ile öne çıkan bir isim de William Blake'tir. Kitabı kendi evren- bilimsel inançlarını aktarabileceği bir araç olarak ele almış, kitap formu ve yapısını kullanarak kitabına başlangıç teşkil eden çalışmalar ortaya koymuştur.

Mekaniğin Elektrikle Buluşması

XIX. yüzyılda basılı malzemelerin sayısında görülen önemli artış ile birlikte grafik tasarım ve basım- yayının yeni iletişim sisteminin önemli bir parçası haline gelmesi endüstriyel gelişimler sayesinde oldu. Basılı medyanın hayatın bir parçası haline gelmesi, bu konuda eğitim veren kurumların ortaya çıkmasını da sağladı.

1884 yılında Ottmar Mergenthaler'in bulduğu Linotype makinesi Gutenberg'den 400 yıl sonra dizgi ve baskı adına en önemli gelişmelerden biri oldu. Bir klavye aracılığıyla yazının adında dizilip kalıbının hazırlandığı bu teknoloji baskı alanında bir devrim yarattı.

Linotype ve Monotype dizgi sistemlerinin geliştirilmesi, devamında kağıt üretimindeki gelişmeler ve sonrasında fotoğrafın gelişmesi ile foto-dizgi kullanılmaya başlanmış ve yayıncılık adına önemli bir gelişme olmuştur.

Radyo ve Televizyonun Hayatımıza Girişi

Elektromanyetik dalgaları sese çeviren radyonun 1920'lerden itibaren evlere girmesi ile birlikte haberler, müzik ve edebiyat programları dinleyenlerle buluşması, ev ve aile düzenini neredeyse tamamen değiştirdi.

1930'ların başında televizyonun ortaya çıkması görüntülerin karşı konulmaz gücü, bu teknolojik devrim ile dev bir kültür haline dönüştü. Günümüzde bu kitle iletişim silahının reklamlar ile birleşmesi yeni bir dönemin kapılarını açtı.

Tüketim Kültürü

Televizyon ve popüler medya araçları, kitapların yapamadığı biçimde insanları bir araya getirdi.

Televizyonun, reklamların ve tüketim kültürünün önemli bir avantajı, karşılaştırmaların ve seçeneklerin artışıyla kişisel seçimler yapmayı mümkün kılmasıdır.

Televizyon programları, zaman geçtikçe farklı seçenekler sunarak hitap ettiği çevreleri genişleterek ortak ilgi gruplarının ve farklı seçeneklerin artmasına yol açmıştır.

Reklamlar kısa soluklu mesajlar olarak tüketimdeki çılgınlığın en önemli silahı olarak hayatımıza girmişlerdir.

Dergi ve gazetelerdeki ilanlarda önceleri metin ağırlıklı olan reklamlar illüstrasyon ve fotoğraf ağırlıklı olarak tasarlanarak tüketim kültürünün dönüm noktasını oluşturmuştur. Bu dönemde reklamcılığın bu başarılı yükselişi ile ekonomi canlandı ve tüketim alışkanlığı XX. yüzyıl insanının vazgeçilmez bir parçası oldu.

Bilgisayar Çağı

Sayısal dosyalar aslında 0 ve 1'lerden oluşan bilgi öbekleridir. Bunlar Punch Kartlardan masaüstü bilgisayarlara kadar temel teknolojilerdir. 1960'larda ortaya çıkan bilgisayarlar büyük şirketlerde ve bilimsel çalışmalarda kullanılmıştır. Mühendisler, araştırmacılar ve bilim adamları çeşitli karmaşık hesaplar ve işlemleri bu bilgisayarlar ile yapmaya başlamışlardır. Masaüstü bilgisayarlar yaygınlaştıncaya kadar dar bir kitleye hitap etmiştir.

Masaüstü Yayıncılık

Bu teknoloji geliştirilen görsel ara yüzler sayesinde ekranda gözükmekle doğrudan işlem yapılabilmesine olanak sağlamıştır.

Metin ile görselleri çok daha detaylı olarak işlemeye olanak veren masaüstü bilgisayarlar, 1980'lerden itibaren kullanılan, yazılımların da gelişimi ile herkesin metnini, kitabını, yayını hazırlayabileceği bir ortam olmuştur.

Masaüstü yazıcıların, tarayıcıların ve tasarım yazılımlarının herkes tarafından ulaşılabilir olması herkesin "tasarım yapabilmesine" neden olmuş ve ortaya çıkan ürünlerde tasarım kalitesi sorgulanmaya başlamıştır.

Dünyayı Küçülten Ağ: İnternet

İnter (karşılıklı, arasında) ve Net (ağ) kelimelerinin birleşiminden oluşan İnternet, 1960'lı yıllarda başlayan araştırmaların ışığında 1980'lerden itibaren dünyayı dijital olarak birbirine bağlayan bir ağ ile teknolojik bir devrim yaratarak en çarpıcı gelişmelerden biri oldu.

Bu elektronik iletişim ağı elektronik posta, elektronik sohbet, kurumsal ve kişisel internet siteleri ve sanal alışveriş gibi pek çok yeniliğin hayatımıza girmesini sağladı.

İnternet, 1990'larda web sitelerinin hızla çoğalmasıyla boyut değiştirerek kısa bir süre içinde milyonlarca insan tarafından vazgeçilmez bir hayat biçimi haline geldi.

Ofis kavramını dört duvarın ötesine taşıyan internet, dünyanın diğer ucundan insanların bir arada ve sadece bir bilgisayar aracılığıyla çalışabilmesini sağladı; böylece sanal ofisler oluşmaya, ortak projeler veri ağlarıyla temellenmeye başladı.

Tüm bu iletişim yeniliklerinin kolay satın alınabilir bir bilgisayar ve bir telefon bağlantısı ile yapılabilmesi de her gün milyonlarca insanın bu teknolojiye rahat erişimini sağlayarak, pek çok sosyolojik, politik, psikolojik değişimi de beraberinde getirdi.

Sayısal Çağın İlk Adımları

Önceleri kağıt üzerine elle yazılan, zarflanan, posta kutusuna atılan ve alıcısına günler sonra ulaşan mektupların, klavyede basılan tuşlarla elde edilen sayısal veriye dönüşmelerinin ve alıcısının işaretiyle tanımlanan adresine "gönder" butonu ile "postacıya gerek kalmaksızın" birkaç saniyede iletildiği dönemde iletişim yöntemleri ve bilgi alışverişi yeniden şekillenmekteydi.

Mektupların sayısal veriye dönüştürülerek internet üzerinden birkaç saniyede iletildiği dönemde internetin ucuz olması, insanları yazışma ve görüşmelerinde dijital veriyi tercih etmelerini sağladı. Mesafeler daha da kısaldı, dünya daha da küçüldü, hız daha da arttı.

Üretimin Demokratikleşmesi

1980'lerden itibaren kullanılan masaüstü yayıncılık yazılım ve donanımlarının hızla gelişmesi, kullanıcı sayısının artması ve iletişim ağının güçlenmesi beraberinde önemli değişimler getirdi

Sayısal fotoğraf makinelerinin gelişmesi ve hemen herkesin alabileceği duruma gelmesi, çekilen fotoğraflar üzerinde değişiklik yapma olanaklarının oluşması, paylaşımın artması, üretimin hızlanması, matbaa ve dizgiye olan ihtiyacın azalmasına neden oldu.

Geliştirilen sayısal baskı makineleri de zaman ve maddiyat konusunda yeni imkanlar sundu.

Sanal Gerçeklik

"Gerçekte varolmayan" anlamında kullanılan "sanal" kelimesi bilgisayarlar aracılığıyla simüle edilen ortamları tanımlamak adına kullanılmaktadır. Bu teknolojiler insanı, görsel, dokunsal ve işitsel olarak uyararak başka bir ortamdaymış hissi yaratmaktadır.

Simülatörlerin yanı sıra internet ile birlikte ortaya çıkan bazı oyunlar, kullanıcıların gerçek hayatta olmadıkları ancak hayallerinde olmak istedikleri karakterlere bürünebilecekleri ve sanal bir hayat yaşayabilecekleri ortamlar oluşturdu. Bunun sonucunda ise fiziksel olarak bilgisayar başında oturan ancak hayal gücünün sınırlarını "sanal" olarak özgürleştiren bir kitle ortaya çıktı.

Evrensel Bilgi ve Kablosuz Hayat

Kitaplarla başlayan, radyo ve televizyonla devam eden kitle iletişim serüveni, bilgisayar ve internetin eklenmesi ile post modern çağın teknolojik resmi görülmeye başlandı.

Gerçekleşen bu değişimler ile alışkanlıklar değişti ve yenilendi. Artık bilgi ararken ansiklopedi yerine

Wikipedia, arkadaşlarla iletişim için telefon rehberi yerine Facebook kullanılıyor. Her sabah yayınlanan gazetelerin yerine her dakika güncellenen internetteki haber siteleri takip edilir oldu.

Kablosuz internetin ve akıllı cep telefonlarının (smart-phone) da yaygınlaşmasıyla her yerde bu bilgi ağına ulaşılabilir hale gelindi.

Bilgiye ulaşmanın her zamankinden daha da kolay olduğu bu yeni dünyada bilgi kirliliğinden de söz etmek mümkün oldu.

Teknolojik “oyuncakların (Kindle, iPad, iPhone vb.) inanılmaz bir hızla gelişmesi ve yayılmasıyla diz üstü bilgisayar akıllı telefonlar ile pek çok kişinin gereksinim bile duymayacağı hale geldi. Kısa mesajlar ile cümleler daha da kısaldı, diller değişti, yeni diller gelişti. Twitter ile birlikte fikirler ve yorumlar 140 karaktere sığdırıldı. Bilgi kısaldı ama çoğaldı, hız arttı, her an her yerde her şeyden haberi olan bir kitle daha fazlası, daha hızlısı ve daha iyisi için yarışır hale geldi.

Eğitim, Hayat ve Gelecek

Tıptaki gelişmeler sağlık problemlerinde erken teşhis ve tedavi adına hayat kurtaran sonuçlar sunarken, bir yandan da elektronik dünyanın yarattığı stres ve radyasyon insan hayatını tehdit eden ve yıpratıcı etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu paradoks belki de insanı doğaldan uzaklaştırarak yapay mükemmelliğe götürmektedir.

Dijital teknolojiler ile daha güzel görünmek, daha çok şey bilmek, daha çok para kazanmak, daha iyi olmak, daha da hızlanmak için yarışın devam ettiği dijital dünyada verilerin akışıyla birlikte insan hayatı da karmaşıklaştı ve hızlandı.

Elektronik eşyalar hayatı kolaylaştıran, kolaylaştırırken çabuk eskijen, yeni versiyonu çıkan ve eskisi “bozulsa bile tamir etmeye değmeyen” gelip geçici tüketim nesneleri haline geldi. Güvenlik kameraları güvenliği sağlamakla birlikte özel hayatın içine giren gözler olarak tehditkar bir hava estirdiler. Politikacılar bu araç ve gereçleri kitleleri kendine çekmede kullandı.

Dijital iletişim, insanın organik doğasıyla birlikte filizlendi ve gelişti. Tıpkı insan gibi hem en iyiyi hem en kötüyü bir arada barındırarak ama hayatta çok önemli etkileriyle iz bırakarak ve bir sonraki adımı sorgulayarak yoluna devam etmektedir.